

Божинка М. Петронијевић¹
Филолошко-уметнички факултет
Катедра за немачки језик и књижевност

ЈЕЗИК У ЗБИРЦИ ПРИПОВЕДАКА *RUSSENDISKO* ВЛАДИМИРА КАМИНЕРА И ЊЕГОВОМ ПРЕВОДУ НА СРПСКИ РУСКИ ДИСКО

У приложеном раду описана су језичка средства у делу Владимира Каминера, са руским као матерњим језиком и немачким као страним, на коме овај аутор пише. Анализа језика служи као илустрација за функције које такав језик може имати у мигрантској књижевности; централно место заузимају русизми у немачком и посредно преко превода у српском језику. Утврђује се њихова типологија, те разлике у процесу позајмљивања из руског на немачки и руског на српски, које би се могле односити и на друге језике. Истовремено се пореде русизми у српском са лексичким јединицама у руском као језику даваоцу, утврђују њихове сличности и разлике, с посебним нагласком на морфолошком и творбеном подсистему.

Кључне речи: Владимир Каминер, мигрантска књижевност, књижевност на немачком језику као страном, функција језика у мигрантској књижевности, руски као језик давалац, немачки и српски као језици примаоци, русизми у немачком и српском језику и њихова типологија, сличност морфолошког и творбеног подсистема

1. Увод

Рад под наведеним називом представља покушај да се тематски подведе под задату тему Зборника. Истовремено он означава и проширење теме јер уводи и немачки језик и културу у суоднос између три језика и три културе, што на овај начин до сада није чињено. Он се у тој релацији јавља као језик **оригинала** (*језик изворник*) у односу на *српски* као **језик циљ** (*превод*) али и као **језик прималац** у односу на *руски*. У том процесу *руски* је **језик давалац** и за *српски* као **језик прималац**. Преко немачког оригинала српски не долази у примарни контакт са руским језиком и културом, он је већ постојао и постоји као део лексичког система српског језика, скоро на исти начин као и немачки. Нема у немачком језику ни једог **русизма**, а да га нема и у српском. Увођењем **мигрантске књижевности** као **нови тип корпуса**, истраживач је двоструко у добити. Он спознаје дубље закономерност процеса којим се бави **контактна лингвистика** али и нуди довољно материјала за **контрастивна** тројезична

1 cristivoje@ikomline.net

истраживања, подразумевајући под контрастивним истраживањем не само разлике већ и сличности више језичких система или подсистема.

Осим лингвистичких параметара рад покушава да уведе и објасни и нови тип књижевности, настао управо на немачком тлу, који се све више етаблира као **мигрантска** књижевност. Језичком анализом таквог једног дела као што је *Russendisko*, односно *Руски диск*, пропитују се постојеће хипотезе о овом типу књижевности, потврђују се њихова тачност или оспорава евентуална произвољност.

1.1. Владимир Каминер

Владимир Каминер је руско-јеврејског порекла, рођен 1967. године у Москви у којој је завршио најпре студије за тонског инжењера за радио и позориште, а потом и студије драматургије на тамошњем московском Институту за позориште. Од 1990. године живи са породицом као емигрант у Берлину. Чињеница да је касно дошао у Немачку, да није у њој одрастао као дете и није у њој усвајао немачки као други језик (*Deutsch als Zweitsprache*) није га спречило да као самоук уз помоћ немачког уџбеника *Deutsches Deutsch zum Selberlernen* усвоји немачки у мери да може на њему да се окуша и као писац романа, збирки приповедака, али и као журналиста, модератор на немачком језику на немачкој телевизији и сл. Као писац познат је и ван граница Немачке, објављиван је и у Русији, на немачком и руском, али и у преводу на многим другим језицима, па тако и на српском. Сматрају га *немачким њисцем* и то као типичног представника **мигрантске књижевности**² (уп. Srhová, H. 2011). Потврду за ову тврдњу налазимо у следећем исказу у самој горе наведеној збирци приповедака.

*Већ годинана свако вече читам руски уџбеник из 1991. године. Прави љравацаићи немачки за самостјално учење. Ушеха за душу и тело. Једино ишшо вам се од ѡредговора дигне коса на глави, јер се у њему описује колико је немачки сјашино компликован језик: „На немачком је девојка средњеџ рода, **das Mädchen**, али зашшо кромјир, **die Kartoffel**, није, женске груди, **der Busen**, мушкоџ су рода, а све именице се пишшу великим словом”, жале се Руси. Па ишшо онда? Мени шшо не сметша. Ја читам свој љрави љравацаићи немачки за самостјално учење већ осам година и сигурно ћу љровесши уз њеџа још шри-десеши. Њиме ми се ошшвара један сасвим дуџачији свети, сшокојан и безбрижан (2005: 154).*

1.2. Мигрантска књижевност (*Migrantenliteratur*) је појам новијег датума настао у Немачкој, а односи се на књижевност истог типа и у Аустрији и у Швајцарској. Њему су претходила различита термилошка одређења: **гастарбајтерска књижевност** (*Ausländerliteratur*), књижевно стваралаштво странаца, **„књижевност погођености/ганутости”** (*Literatur der Betroffenheit*), тј. књижевност као израз личне судбине која

2 Појам **мигрантска књижевност** не среће се у србистичкој теорији и историји књижевности за разлику од кроатистике која бележи назив **мултикултурална књижевност** (уп. Perić, T. (2014)).

тежи да изазове ганутост и емпатију, **eine nicht nur deutsche Literatur** (књижевност која није искључиво немачка). Поред **мигрантске књижевности** новијег датума су и **миграциона књижевност** (*Migrationsliteratur*), **интеркултурална књижевност** (*Interkulturelle Literatur*) и **шамисоовска књижевност** (*Chamisso-Literatur*). Између ових одређења не постоји знак једнакости јер сваки од њих постулира различите аспекте књижевности чији аутори нису Немци, а делују на немачком говорном подручју и пишу на немачком језику (детаљније код Photong-Wollmann, Pimonmas (1996)). Суштину појма **мигрантска књижевност**, међутим, нико није описао тако добро и прецизно као сам аутор књиге, предметом наше анализе, користећи језик који све то поткрепљује, а до сада у литератури није био предмет истраживања везаних за ову врсту књижевности. Основна дистинкција између **мигрантске књижевности** и ових других лежи у самој дефиницији предмета **мигрантска књижевност**, а реч је о *емиграцији као стицању*.

1.2.1. Емиграција као стицање

Емиграцију Каминер поима као стање *између – међу-простор, међу-свети, културу између* – старог, изворног, домаћег, топлог, чулима опипљивог, домовине (ССРП) за којом се чезне (*носталџира*) и оног новог, обећавајућег, сведеног на један град – Берлин, прецизније на један његов део (*Prenzlauer Berg*) као остатак нечег бившег – бившег ДДР-а, а ипак *стираног*. Берлин је град пун тајни у коме ништа није онако како изгледа на први поглед.

У суши-ресторану за шанком ради Бурјашкиња. Од ње сам сазнао да већину суши-ресторана у Берлину држе Јевреји, као и то да ти ресторани немају везе са Јапаном, већ да су их измислили Американци, што у гастрономској брани и није ништа ново. Као кад, на пример, у супермаркету Алди наиђеш на најјефтиније могуће конзерве, а на њима пише да су то заправо посебно обрађене француске шаргареице: ништа овде није оригинално, свако је делимично он сам а делимично неко сасвим други (2005: 79).

У Берлину не живи само немачки или руски свет већ **мешавина** мултикултуралног (*MultiKulti*), најчешће поменути земља порекла или национална припадност, али већином **сви безимени изузев Руса** и појединачно **Немаца**, а разлог томе би могло бити запажање да Каминер пише на немачком а мисли на руском, што се посебно види када пише о својој некадашњој домовини (совјетској домовини) или о Русији (о овоме касније у поглављу о језику). Становници Берлина сведени на **Prenzlauer Berg** као место-прибежиште су за Каминера *стирава*, или што би млади рекли *сујер*, а **Немци** који насељавају тај део града су за аутора *мирни, ојушћени али стијално нешто мислећи људи*, по правилу **без имена**. Та слика, међутим, намеће Каминеру потребу да упореди два различита **културолошка обрасца** – овај нови и онај његов, домовински, коме и сам припада.

Када човек помисли шта се овде све десило последњих година: пао Зид, Немачка се поново ујединила, затворен казино у тржном центру Европа... А ипак ретко ко је баш пролуцао. Берлинци углавном раде оно што мисле да је исправно и **живају у живошу**. У Москви је пак дошло до низа самоубиства само што је дневник на телевизији једном закаснио двадесет минута, и многи су побегли из града и мислили да је почео смак света. Према статистици само **17,8% Руса жива у живошу** (2005: 68).

Берлин, према новодошлом Каминеру и многима попут њега, уме да покаже и своје друго лице; **неонацисти** нису реткост на улицама Берлина који својом иконографијом и претњама показују **мржњу** према свему што је **страно**, а то се у овом тренутку односи примарно на мигранте. Каминер покушава ипак да ову слику некако ублажи бирајући мало блажу и неутралнију лексику у односу на праву. **Десничари** или **насилници** не морају неминовно бити и **неонацисти**, а овде је реч управо о њима. Аутор ипак свесно бира *хипероним* уместо *хипонима*. Наводећи слику где становница Берлина о **неонацистима** говори на начин који следи: *Ех, штакви су вам ови наши нацисти, само нешто измишљају, смиривале су ме жене* (2005: 68), биће да Каминер од овог **новог зла** тражи отклон, себе ради и читалаца ради, а можда и због властитог субјективног вредновања појма **слобода**. Слику ублажава тиме што закључује да ових **насилника**, он их не изговара неонацисти, има и на другим странама – у Русији, Америци, Вијетнаму. Он ипак признаје да се код странаца (*Арапи, Јевреји, Кинези, Турци и многи други*), код људи који до тада нису знали једни за друге, јавља осећај **заједништва**, као несвесни одговор на присутну и видљиву мржњу и претњу.

MultiKulti-Берлин као стециште миграната окупља припаднике различитих нација, највише Руса, те оних са Балкана (*Југословени, Бугари, Грци, Турци*), али и Арапа, а следе их и *Вијетнамци, Лајиноси*, те појединачни припадници других народа. **Коцкарница**, обавезни део тамошњег миљеа, повремено *подсећа на заседање Уједињених нација*. Чак мислим да у коцкарници има много више нација него на обичном заседању УН (2005: 65). А ко су они, можда најбоље илуструје сам аутор: **Руси** које сам знао још из Москве. Углавном су *то били сликари, музичари или песници: људи без блиставе будућности, такозвани међустој – увек негде између срца и чекића, прилично дроњави, али и поред тога увек добро расположени* (2005: 146). А ко су и шта су други, осим што су и они трајно незапослени, аутор нам не казује. Уместо тога он нас доводи до спознаје да права свих тих из мноштва нису једнака, пре свега право на азил и право на рад.

Право на азил у Немачкој ћудљиво је попути жене код које не можете да провалити шта јој се допада а шта не. У једној кандидати право на азил заљуби се на први поглед и никако га не пушта. Другог шутира у задњицу. Недавно сам на Шенхаузенској алеји срео старог познаника који очигледно није имао среће с дошћичним правом. Већ два пута је покушао да му се умиле, али је оба пута прошеран из земље. Неко други би на његовом месту одавно одустао. Али он није губио наду и сваки пут се срећно прошверцовао назад (2005: 69).

У намери да супротстави овдашњи, немачки свет оном страном, новопридошлом, било да је реч о Русима или оним другима са заједничким именитељом **странци**, аутор илуструје сликом у коцкарници. *Немци иду у коцкарницу јер су знајшижељни и ошворени за нове ствари. Тамо уче сисџеме друђих народа, мада их они, ако хођемо право, и не инђересује баш нарочиџо.*

Магију, атипичну за културолошки немачки образац али не и за културе других народа, посебно Словена, Каминер свесно или несвесно, рекли бисмо више искуствено, транспонује и у свет миграната. Он држи до метафизичких објашњења, верујући да метафизика даје човеку осећај да није сам и да сам као јединка није одговоран. Метафизика, према њему, чудо је које решава све сукобе и проблеме, у њој човек види тренутни и коначни спас. Практиканти, магови или вештице, поседују вештине којима настоје да произведу последице супротне природним законима и могућем. Код Каминера то су примарно жене-вештице које одређеним техникама решавају проблеме, посебно мушко-женских односа. У том, према њему, божанственом свету магије, као главна вештица се јавља **југословенска** вештица, чија техника подразумева коришћење *воде, кухињског ножа и брачног креветџа* уз истовремено садејство пет калуђера у пет манастира који све то треба да благосиљају. Биће да се радња одвија на тлу **Србије** иако аутор говори о **Југославији** у којој је рат. Изузев Совјетског савеза, ова држава је једна од ретких о којој Каминер проговара нешто више осим што јој изговара име. Упражњавање магије има и своју цену о којој аутор не говори и коју не анализира. Јасно је само да у конкретном случају она износи 900 марака. **Југословене**, позивајући се на немачку штампу и немачки вредносни систем, он без властитог коментара сврстава у **криминалце** (*jugoslawische Kriminelle* 2002: 126), али их види и доживљава и као креативне типове перверзних прича, попут оног **плејбоја** са својом причом о сребрној кашичици.

Светџи –*између* као стање је за Каминера и свет **проституције** и **алкохола** који он по правилу везује за жене руског порекла, а алкохол и за мушкарце и за жене пореклом из Совјетског савеза, посебно из Русије. Стиче се утисак да аутор ове појаве поима као нормали руски културолошки образац. *Шџеџџа шџџо су џросули онај шамџањаџ, каже Гриџџа. Али шџџа џеш, Амери нешџџо и не џроше шамџањаџ, више се ложе на џиво. Али Руси истџо воле џиво, одђоварам. Руси џију све, џих не мораџ да нуџкаџи, каже Гриџџа* (2005: 118). Ипак они најчешће пију **вотку** као своје национално пиће, без мере и границе. Немачки културолошки образац који аутор супротставља руском и на који се емигранти тек навикавају подразумева **пиво** као национално пиће, посебно *Berliner Pilsner*, али га Немци не пију са страшћу. Од њега се не губи разум и глава.

2. Функција језика у миџрантској књижевности Владимира Каминера

Приче постављене између две културе Владимира Каминера (*Russendisko*) са напред објашњеним карактеристичним темама, преводом на српски језик (*Руски диско*) постају приче између три културе. И поред тога што је реч о преводу с немачког на српски, битно место и у оригиналу и у преводу заузима **руски као језик давалац**, који са својим културно-специфичним садржајима и језичким структурама постаје власништвом и друга два језичка система, означени у литератури као **посуђенице/позајмљенице** (*Lehnwörter*). Оне не искључују ни могућност да се културно-специфични садржаји из руског језика и културе у причама јаве и као **стране речи** (*Fremdwörter*), али и као **калкови** (*Lehnübersetzung*). Централни проблем за нас је питање функције таквог језика у мигрантској књижевности, типа **Руски диско** (*Russendisko*). Каминер, који у конкретном случају не пише на свом матерњем језику већ на **немачком као страном** логично да и сам на тај начин обогаћује и страни језик (*немачки*). Његов немачки није хибрид(ан), како се често истиче за ауторе мигрантске књижевности, он није ни локални језик (*Berlinerisch*), ни језик социјалних слојева, он једноставно влада овим језиком као системом. Намеће се зато закључак да руски језик у његовом делу (било као *посуђеница*, *калк* или *страна реч*) има другу функцију, било да је он тога свестан или не. Скоро сви **русизми** којима се аутор у свом делу служи су, како ће то примери показати, постојали у лексичком систему немачког језика и раније, и пре Каминера, а то исто важи и за лексички систем српског језика. Многи од њих би у поређењу са преводом на још неки други језик показали да су у књизи заступљени **русизми** истовремено и **интернационализми**. Код Каминера они су језик **носталгије**, **средство идентификације**, с акцентом на **домовини као првобитности** и њеном културолошком обрасцу.

2.1. Русизми и њихова типологија

Русизми код Каминера чине релативни скуп нехомогених лексичких јединица које се дају свести на два типа:

Тип А – **фонетско-морфолошко-творбене структуре са примарно денотативном сем-структуром**

Тип Б – **фонетско-морфолошко-творбене структуре са референцијалним значењем**

2.1.1. Тип А

Русизми типа А се могу дефинисати као русизми у ужем смислу речи, као лексичко-семантичке јединице преузете из система руског језика које **примарном адаптацијом** бивају прилагођене фонетско-морфолошко-творбеном систему **језика прималаца** „у конкретном случају

немачког и српског језика. Они не морају бити моносемне лексичке јединице (*лексеме = семеме*), што значи да могу бити и полисемне са преузетом лексичком структуром из руског језика као **језика даваоца**. Не треба, међутим, искључити ни лексичке структуре секундарно адаптиране у нове *семеме* као јединице значења у језику примаоцу.

Листа 1 којој припада тип А показује тако

Руски	Немачки	Српски
рубљ, -м	Rubel, <i>т, -s, -;</i>	рубља, <i>ж, -е, -е;</i>
водка, <i>м</i>	Wodka, <i>т, -s, -s;</i>	Вотка, <i>ж, -е,</i>
Спутник, <i>м</i>	Sputnik, <i>т, -s, -s;</i>	Спутник, <i>м, -а,</i>
Волга, <i>ж</i>	Wolga, <i>ф, -, -;</i>	Волга, <i>ж, -е, -;</i>
перестројка, <i>ж</i>	Perestroika, <i>ф, -, -;</i>	перестројка, <i>ж, -, -;</i>
комсомолец, <i>м*</i>	Komsomolze, <i>т, -п, -п;</i>	комсомолац, <i>м, -а, -и;</i>
матрешка, <i>ж</i>	Matrjoschka, <i>ф, -, -s;</i>	матројшка, <i>*ж, -е, -е;</i>
тайга, <i>ж</i>	Taiga, <i>ф, -, -s;</i>	тајга, <i>ж, -е, -е;</i>
кавказский, <i>Адј. м.</i>	kaukasisch, <i>Адј.</i>	кавказски, <i>Адј.</i>
Совет, <i>м</i>	Sowjet, <i>т, -s, -s;</i>	Совјет, <i>м, -а, -и</i>
КПСС, <i>ж</i>	KPdSU*, <i>ф, -, -;</i>	КПСС, <i>ж,</i>
казачок, <i>м</i>	Kasatschok, <i>т, -s, -s;</i>	казачок, <i>м, -а, - ?</i>
балалайка, <i>ж</i>	Balalaika, <i>ф, -, s/-en;</i>	балалајка, <i>ж, -е, -е</i>
Белая гвардия, <i>ж</i>	Weiße Garde, <i>ф, -, -;</i>	белогардејац, <i>*м, -а, -и;</i>

Листа 1

да већина наведених русизама представља моносемне лексичке јединице, како у језику даваоцу (*руском*) тако и у језицима примаоцима (*немачком и српском*). Изузетак чине речи попут: **Волга, ж / Wolga, ф, -, - / Волга, ж, -е, -;** са актуализованом семемом, *'ауџо'* а не *'река'*. Исто важи и за полисемни русизам: **Совет, м / Sowjet, т, -s, -s / Совјет, м, -а, -и** са у тексту моносемираном семемом *'власт'*. Секундарна адаптација није забележена, па је тако и нема на листи. **Русизми, Листа 1,** показују да припадају различитим **ономасеолошким групама** као хиперонимима (*новац, пиће, члан организације, ауџо, сувенир, власт, партија, игра, инструменти* и сл.). Већину њих представљају **именице** са својим морфолошким обележјима (*род, генитив једнине и номинатив множине*), а о њима као творбеним структурама биће више речи у поглављу о русизмима у немачком и српском језику. Забележен је, и на листи наведен, само *један* пример који припада врсти речи **придев (Adj.)**, без додатних морфолошких обележја зато што их не бележи лексикографија. Са листе се може закључити да већину именица чине русизми општег значења који су типични за руски језик и културу. Два од њих спадају у домен реалија, што се ишчитава на недостајућем плуралу код: **КПСС, ж / KPdSU*, ф, -, - КПСС, ж** и **Белая гвардия, ж / WeißeGarde, ф, -, -;** (уп. Попов, Тијана (2011)).

2.1.2. Тип Б

Русизми типа Б су код Каминера бројчано заступљенији од **типа А**. Сви они имају референцијално значење и служе као средство *идентификације једном датје величине X*. Као отворени скуп они нису хомогени и обухватају више подскупова: *имена, презимена, пуно име и презиме и географска имена* (државе, градови и сл.). Сваки овај подскуп у Каминеровом делу има своју функцију.

2.1.2.1. Имена

Листа 2 обухвата сва имена ексцерпирана из превода **Руски диско** и његовог оригинала **Russendisko**. Имена нису сложена алфаветски, већ следе ток казивања аутора у самом делу. Укупно их је 26, 1 име је грчко и 1 енглеско, те 4 немачка. Остала су руска, укупно њих 20. Сва заједно чине комуникацијски низ са аутором као првим (**Владимир**). Користећи оволики број руских имена, несразмеран са бројем оних других, посебно немачких, аутор, свесно или не, примењује у свом делу **језичко-културолошки** образац, својствен не само **Русима** већ и другим **Словенима**, па тако и **Србима**. Код њих и имена имају функцију *идентификације, она су носиоци референцијалног значења*, чак и у случају да се ради о *хипокористичима*, о чему сведочи већина наведених имена на *Листи 2*. Тај образац (*језички и културолошки*) је Немцима још увек стран, али искуствено се може приметити да та тенденција полако почиње да стиче право грађанства, као резултат мешања све већег броја народа на немачким просторима. Имена, посебно она из милошта, откривају руску и словенску душу, њихову потребу да се с неким буде близак, да ти је неко драг, да се човек не осећа страним и странцем, већ човеком-пријатељем. У томе и јесте њихова функција у делу предметом наше анализе. (О томе да ли су на листи исправно и тачно наведена имена на немачком и српском језику као језицима примаоцима више у поглављу о русизмима у немачком и српском језику). Овде упоређује *Листу 2*.

РУСКИ	НЕМАЧКИ	СРПСКИ
Владимир, м	Wladimir, m	Vladimir/Владимир
Миша, м	Mischa, m	Miša/Миша
Иља, м	Pia, m	Pija/Илија
Андреј, м	Andrej, m	Andrej/Андреј
Игорь, м	Igor, m	Igor/Игор
Ольга, ж	Olga, f	Olga/Олга
Сергей, м	Sergej, m	Sergej/Сергеј
Виталиј, м	Vitalij, m	Vitalij/Виталиј*
Диана, ж	Diana, f	Dijana/Дијана
Марина, ж	Marina, f	Marina/Марина
Лиза, ж	Lisa*, f	Liza/Лиза

Коля, <i>м</i>	Kolia,* m	Kolja/Коља
Катя, <i>ж</i>	Katja, f	Kaća/Каћа
Мелина, <i>ж</i>	Melina*, f	Melina/Мелина
Сабина, <i>ж</i>	Sabine*, f	Sabina/Сабина
Клаус, <i>м</i>	Klaus* m	Klaus/Клаус
Мила, <i>ж</i>	Mila, f	Mila/Мила
Катя, <i>ж</i>	Katja, f	Kaća/Каћа
Света, <i>ж</i>	Sweta, f	Sveta/Света*
Марк, <i>м</i>	Markus*, m	Markus/Маркус*
Гриша, <i>м</i>	Grischa, m	Griša/Гриша
Лена, <i>ж</i>	Lena, f	Lena/Лена
Франк, <i>м</i>	Frank,* m	Frank/Франк
Таня, <i>ж</i>	Tanja, f	Tanja/Тања
Василиј, <i>м</i>	Vasilij,* m	Vasilij/Василиј*
Ирина, <i>ж</i>	Irina, f	Irina/Ирина

Листа 2

2.1.2.2. Презимена

Презимена на *Листи* 3, укупно их је 15, нису само руска, њих је 5, већ највећим делом немачка (9); сва она покривају две ономасиолошке групе: **политичаре** и **писце** који спадају у домен енциклопедијског и светски познатог, у ужем смислу ипак немачког и руског. Као интелектуалац и писац, Каминер показује да му тај немачки свет није стран, већ веома познат, и то још из совјетских дана. Међу политичарима превагу односе они новијег доба, који су негде и обележили живот младог Каминера. Сва имена имају зато обележје 'познати (X)'. Презимена ових људи су довољна да би била идентификована као конкретне јединке. Зато су им имена и пресупонирана. У случају да аутор процени да код неког то није довољно, он испред презимена 'особа X' ставља његову функцију или занимање.

Имајући све ово у виду, пада у очи да презимена са листе нису чисти **русизми**, већ највећим делом **германизми**, па тако имамо двосмерну релацију: **а)** немачки као језик давалац, руски и српски као језици примаоци; **б)** руски као језик давалац, немачки и српски као језик примаоци. Закономерности, с овим у вези, биће предмет наших истраживања у поглављу о русизмима у немачком и српском. Упореди:

RUSKI	NEMAČKI	SRPSKI
Гонеккер	Honecker, m	Honeker/Хоне
Горбачёв	Gorbatschow, m	Gorbačov/Горбачов
Че Гевара	Che Guevara, m	Čegevara/Чегевара
Хрущёв	Chruschschow, m	Hruščov/Хрушчов
	Sachanevich, m	Zahanevič/Заханевич
Петров	Petrov, m	Petrov/Петров

Пушкин	Puschkin,m	Puškin/Пушкин
Моцарт	Mozart, m	Mocart/Моцарт
Шиллер	Schiller,m	Šiler/ Шилер
Гете	Goethe, m	Gete/Гете
Хайзенберг	Heisenberg, m	Hajzenberg/Хајзенберг
Брехт	Brecht, m	Breht, Брехт
Шрёдер	Schröder, m	Šreder/Шредер
Гитлер	Hitler,m	Hitler/Хитлер
	Kugler,m	Kugler/Куглер

Листа 3

2.1.2.3. Имена и презимена

Имена и презимена заузимају у језику Каминера значајно место, иако мање фреквентни, а шта нам она говоре показују примери који следе:

Мюллер Хайнер	Heiner Müller	Hajner Miler/Хајнер Милер
ЈохенБерг	Jochen Berg	Johen Berg/ЈохенБерг
ТомасБраш	Tomas Brasch	Tomas Braš/ТомасБраш
ФранкКасторф	Frank Castorf	FrankKastorf/ ФранкКасторф

Листа 4

Већ на први поглед приметно је да аутор бира немачка имена и презимена (**германизми**) хотећи да их приближи свом комуникацијском кругу. Реч је о познатим немачким уметницима, додуше мање познатим у односу на презимена са *листа 3*. Суштинску улогу у том процесу прецизирања, а у намери да прошири наша сазнања, аутор користи име које у комбинацији с презименом идентификује особу X као 'познати X'. У Каминеровом делу, предметом наше анализе, таквих је 4, о чему сведочи и *Листа 4*.

2.1.2.4. Топоними

Језик Каминера бележи релативно велики број **топонима** који надмашују број русизама у укупном збиру све четири напред наведене листе. Најбројнији су они који покривају територију бившег Совјетског Савеза (навођење република, градова, река, језера и сл.), а следе их у поређењу с њима далеко ређи немачки топоними (углавном градови) те појединачне државе ван ове две – Совјетског Савеза који полако нестаје и ДДР, већ разграђеног али још увек без јасне слике државе која се утапа у другу немачку државу, синоним Запада. Све ово је за Каминера *међусвети*, *међу-простор*, а он сам само његов делић, са ипак наглашеном везаношћу за Совјетски Савез.

Листа 5, са топонимима, које бележи Каминер, биће ипак **изостављена** због великог броја одредница које би превазишле обим овог рада.

3. Русизми у немачком и српском језику

Русизми у немачком и српском језику, ексцерпирани из дела Владимира Каминера **Russendisko** као *оригиналног* текста и **Руски диско** као *превода*, у бити се не разликују; број и њихова врста су идентични као и типологија коју илуструју листе: 1, 2, 3, 4 и 5. Ниједан од наведених **русизама** није креативна творевина аутора (*оказионализам*), није ни *неологизам*, већ је реч о лексици која је постојала у системима немачког и српског језика преузета пре Каминера као **позајмљеница**, независно једно од другог. Сви русизми са наведених листа су приликом позајмљивања подвргнути *примарној адаптиацији*, независно од језика, уколико није реч о српском *ћириличном писму* које се делимично *поклапа са руским*, а не мора неминовно да буде и русизам, већ може бити **славенизам**, заједнички и руском и српском језику. *Примарна адаптиација*, заједничка свим језицима, уколико није реч о *шућици*, подразумева *орфографско-фонолошко прилагођавање* језичком систему језика примаоца, у конкретном случају немачког и српског, што потврђују и назначене листе. Примери које овде наводимо казују да *немачки* увек *примарно адаптира русизме*, што важи и за српски уколико користи латинично писмо, али то не искључују и русизме на *ћирилици*, који, као у прва два наведена примера, исто подлежу адаптацији. У друга два случаја руски и српски се поклапају. Прва два примера показују истовремено да се русизми у *немачком и српском морфолошки* битно *разликују*; у немачком они увек следе **род** именице **језика даваоца**, с деклинацијом именица страног порекла (*јака деклинација*). У *српском* је другачије, он се у морфолошком смислу понаша слободније, *сам одређује род*, независно од језика даваоца и подвргава га морфолошком систему именица властитог језика, што се јасно види из прва два примера. Упореди:

Руски	Немачки	Српски
рубљ, -м	Rubel, m, -s, -;	рубља, ж, -е, -е;
водка, м	Wodka, m, -s, -s;	Вотка, ж, -е,
Спутник, м	Sputnik, m, -s, -s;	Спутник, м
Волга, ж	Wolga, f, -, -;	Волга, ж, -е, -;

Примери који следе попут:

матрѣшка, ж,	Matrjoschka, f, -, -s;	матројшка, *ж, -е, -е;
тайга, ж	Taiga, f, -, -s;	тајга, ж, -е, -е;
кавказский, Адј. м.	kaukasisch*, Adj.	кавказки, Адј.
Совет, м	Sowjet, m, -s, -s;	Совјет, м, -а, -и
КПСС, ж	KPdSU*, f, -, -;	КПСС, ж,
казачок, м	Kasatschok, m, -s, -s;	казачок, м, -а, - ?

балалајка, <i>ж</i>	Balalaika, <i>ф, -, s/-en;</i>	балалајка, <i>ж, -е, -е</i>
Белая гвардия, <i>ж</i>	Weiße Garde, <i>ф, -, -;</i>	белогардејац, * <i>м, -а, -и;</i>

отварају проблем и намећу питање да ли су сви примери **русизми** истог типа у немачком и српском. Придев **kaukasisch** у немачком, као и **КРdSU**, *ф, -, -* спадају у **калкове**, који се уклапају у систем немачког језика, уз препознатљиву структуру језика даваоца, односно руског. Истовремено се на примеру

кавказский, <i>Адј. м.</i>	kaukasisch, <i>Адј.</i>	кавказски, <i>Адј.</i>
----------------------------	-------------------------	------------------------

открива да су суфикс **-isch** и **-ский**, односно **-ски** кореспонденти и да указују на елементе контрастивне граматике у напред објашњеном значењу. Лексема **матројшка**, *ж, -е, -е* у српском као наводни русизам не постоји; уместо ње била би то реч **бабушка**, у српском омиљени и распрострањени **русизам**. Но, тај проблем би спадао у домен секундарне *адапације русизама*, кога преводилац очигледно није свестан или намерно га превиђа с циљем да у преводу задржи **русизам**, делом примарно *адаптиран*, али с призвучком **стране речи**. Интересантан је и пример **Белая гвардия**, *ж* → **белогардејац**, **м, -а, -и* из кога ишчитавамо преводилачки поступак под називом *транспозиција*, што ће рећи замену одређене структуре у језику изворнику (ЈИ) по облику различитом од оног у језику циљу (ЈЦ). Именичка фраза **Белая гвардия** примарно је адаптирана на српски у *сраслу именичку фразу* као **базу** која додавањем српског суфикса **-јац** твори експлицитни дериват **белогардејац**, **м, -а, -и*; (**сложено-суфиксални дериват или Zusammenbildung**).

Листа **имена** која следе су за ово истраживање од изузетног значаја. Многа од њих природни говорници српског језика не би препознали као **русизме**, већ би их сматрали својим језиком, **србизмима** (*Миша, Илија, Олга, Дијана, Каћа, Мелина, Мила, Лена, Тања, Ирина*), а *Андреј, Игор, Сергеј, Вишалиј**, *Коља, Светша**, *Гриша, Василиј** *типичним русизмима*. Ова дистинкција је небитна за немачки, на пример, који сва ова имена фонетски адаптира према властитим правилима, као што смо напред видели, али она и даље остају препознатљива као руска и звуче руски. Творбена структура таквих имена, међутим, остаје за истраживача недоступна и недокучива. За већину наведених руских имена која срећемо и у српском може се рећи да имају скоро **идентични творбени образац**, посебно ако се ради о *хипокористичима*. Њихов творбени образац још увек чека да буде истражен. Описаћемо га као: [СК (име) + СУФ → име (хип.)]

Изузетно фреквантан суфикс **-ша**, и у руском и у српском језику, твориће **русизме** или **србизме** у зависности од имена као *базе* које се крати попут: рус [Ми(хаил) + -ша], срп. [Ми(лан) /Ми(лорад)/Ми(лилав) / -ша]; име **Света** постоји у оба језика, и у руском и у српском и припада истом творбеном образцу као и **Миша**, у нашем корпусу она је **русизам**, јер означава женско име скраћено од базе **Свет(лана)**, рус [Свет(лана) + -а], срп. **Цеца**. Мушко име **Света** би било чист **србизам** јер у основи/бази има српска имена: [Свет(омир) /Свет(ислав) + -а].

Руско мушко име **Виталиј**, *м* је, како примери показују, *примарно адаптирано* на немачки, а рекло би се преко њега и на српски, у коме гласи **Виталиј**. У српском се ово име ипак осећа као *страно*, као **русизам**, и нема пандан у виду србизма. Слично, али не и идентично је име: рус. **Василиј**, *м, срп. Василј/Василиј**, по нама типично руско име и тиме у преводу **русизам**, активирањем

суфикса **-ије** у српском језику допушта и **србизам Василије**, *м*; из овога јасно проистиче да се, када су имена у питању, руски и српски великим делом додирују, да имају заједничке творбене обрасце, али да треба бити обазрив код одреднице **русизам**.

Корпус:

Wladimir Kaminer (2002): *Russendisko*, Wilhelm Goldmann Verlag: München,
Vladimir Kaminer (2005): *Ruski disko*, Beografiti: Beograd, str.161

Литература

- Brezina, K. (2004): *Funktion und Bedeutung der Migrationsliteratur im deutschsprachigen Raum*. GRIN Verlag, 78 Seiten.
- Crhová, H. (2011): Vladimir Vertlib und **Wladimir Kaminer** im Vergleich. Magisterská diplomová práce (is.muni.cz/th/179650/ff_m/MgrArbeit.pdf – 4.12.2016)
- Heero, A. (2008): Multikulturelle Indentitätskonstruktion in der deutschen Gegenwartsliteratur. In Parry, Ch., Voßschmidt, L. Hrsg. *Europäische Literatur auf Deutsch?* München: Judicium Verlag
- Perić, T. (2014): Aspekti interkulturalne književnosti – Dubravka Ugrešić i Marića Bodrožić darhiv (ffzg.unizg.hr/.../Diplomski%20rad%20_Tatjana%20Per...- 4.12.2016)
- Photong-Wollmann, Pimonmas (1996): *Literarische Integration in der Migrationsliteratur anhand der Beispiele von Franco Biondis Werken*, Siegen, Univ. Diss, 217 S. <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/binary/.../full/1.pdf>- 7.12.2016)
- Pirojkov, Alexandre (2002): *Russizismen im Deutschen der Gegenwart : Bestand, Zustand und Entwicklungstendenzen*, Berlin (16.12,2016)
- Popova, Tatjana (2011): Wolf Oschlies: *Aeroflot bis Zar* Ein heiteres Sachbuch zu den 222 russischen Wörtern, die ALLE Deutschen kennen. Wieser Verlag, Klagenfurt (Rezension) (www.wieser-verlag.com/.../Rezension-Prof.-Dr.-Tatjana-Popova - 17.12.2016)
- Tommala, H. (2013): *Zur Kulturgebundenheit des Verstehens – nicht Realien allein Kaminer auf Russisch und Finnisch* (www.trans-kom.eu/.../trans-kom_06_01_08_Tommola_Kami...- 15.12.2016)

Božinka Petronijević

ZUR SPRACHE VON RUSSENDISKOIM DEUTSCHEN UND DESSEN ÜBERTRAGUNG *RUSKI DISKO* IM SERBISCHEN

Zusammenfassung

Das Hauptanliegen des vorliegenden Beitrags besteht darin, den Begriff *Migrantenliteratur* zu ergründen und diesen mittels Sprache und ihrer Spezifik zu belegen und zu erklären. Die Analyse vollzieht sich an *Migrantenliteratur als Korpus*, am Deutschen und am Serbischen als zwei *Aufnahmesprachen* und dem Russischen als der *Gebersprache*. Die Zentralrolle spielen dabei im Sprachdomene der beiden Sprachen Russizmen. Bei ihrer Aufnahme ins Deutsche und ins Serbische unterliegen sie *phonetisch – orthographischen primären Adaptation*, im Serbischen auch der *morphologischen Adaptation*. Zugleich bewisen sie, besonders bei den Nomina, auch *identische Wortbildungsmuster* (WBM) und *Suffixe zwischen* dem Russischen und dem Serbischen.

Schlüsselwörter: Migrantenliteratur, Kontaktlingustik, Gebersprache (Russisch), Nehmersprachen (Deutsch/Serbisch), Russizmen, primäre Adaptation, korespondente Wortbildungsmuster, korespondente Suffixe;

Примљен 2. јануара 2017. године
Прихваћен 14. септембра 2017. године